

УДК 316:004.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.16>

ЕВОЛЮЦІЯ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПЕРЕДУМОВ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА

Андрій Крупа

*Запорізький національний університет,
Інженерний навчально-науковий інститут імені Ю. М. Потебні,
кафедра управління та адміністрування
вул. Фанатська, 10, 69006, м. Запоріжжя, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-2746-6786>*

У статті розглядається еволюція історико-філософських підходів до осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію суспільства. **Мета статті** полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні трансформаційних процесів, спричинених поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, а також у визначенні їх світоглядного, соціального й культурного впливу на розвиток сучасного суспільства. **Методологія дослідження** ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує філософські, соціологічні, культурологічні та інформаційно-аналітичні методи для всебічного осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства. У роботі застосовано методи системного, структурно-функціонального, інституційного аналізу, які дають змогу розглядати цифрову трансформацію як багаторівневий процес взаємодії технологічних інновацій, соціальних інститутів і культурних практик. Бракує цілісних досліджень, які би поєднували філософський, соціологічний та технологічний аналіз і дозволяли би побудувати універсальні, але водночас адаптивні моделі впливу ІКТ на суспільні зміни. Проаналізовано розвиток теоретичних концепцій, що досліджують взаємодію людини, суспільства та цифрових технологій, починаючи від класичних філософських підходів до сучасних досліджень у сфері цифровізації та інформаційного суспільства. У статті висвітлено суперечності, проблеми та невирішені аспекти у філософському аналізі цифрової трансформації суспільства, а також окреслено перспективи подальших досліджень у цій сфері.

Висновки. Історико-філософський аналіз впливу ІКТ на суспільство підтверджує, що цифрова трансформація є не лише технічним чи економічним феноменом, а й глибоким цивілізаційним процесом, що вимагає системного та міждисциплінарного підходу. Аналіз історико-філософських підходів до вивчення впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на трансформацію суспільства свідчить про те, що розвиток цифрових технологій завжди був тісно пов'язаний з філософським осмисленням соціального та технологічного прогресу.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, цифрова трансформація, інформаційне суспільство, постіндустріалізм, економікоцентризм, цифрове суспільство, мережеві спільноти, цифровий інформаційний простір, інформатизація, цифрова людина, штучний інтелект.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Еволюція історико-філософських передумов осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства є надзвичайно актуальним напрямом сучасних наукових досліджень, оскільки цифровізація стала не лише технічним, а передусім цивілізаційним феноменом, що змінює структуру соціальних відносин, характер комунікації, динаміку економічного розвитку, культурні практики та світоглядні орієнтації людини. У контексті глобальних викликів, посилення

технологічної конкуренції, швидкого переходу до нових моделей економіки знань та розширення цифрових екосистем виникає потреба глибоко проаналізувати філософські засади, на яких ґрунтується сучасне розуміння ролі ІКТ у суспільних змінах.

Актуальність теми визначається тим, що лише через усвідомлення історико-філософської спадщини – від класичних теорій соціального розвитку до сучасних концепцій інформаційного суспільства, техноантропології та цифрової філософії – можна створити цілісну модель аналізу впливу цифрових технологій на людину, соціум і систему цінностей. Саме історико-філософські передумови дозволяють виявити, яким чином формувалися уявлення про техніку, інформацію, раціональність і суспільний прогрес, і чому на тепер ІКТ стали ключовим фактором світоглядної та соціальної еволюції. Як свідчить соціально-філософський аналіз проблеми, концептуалізація теми полягає в систематизації та аналітичному узагальненні різних філософських підходів, які протягом історії по-різному інтерпретували взаємодію техніки та суспільства.

Класична соціальна філософія сформувала основи для розуміння закономірностей суспільної еволюції, ролі технологій у зміні економічних і соціальних структур, формуванні нових типів раціональності. Філософія техніки М. Гайдеггера [2] заклала інтелектуальні підвалини для аналізу техніки як культурного, смислотворчого та людовизначального феномену, що впливає на способи мислення і людське буття. Концепції інформаційного суспільства М. Кастельса [9; 10] вперше визначили інформацію як головний ресурс і рушій цивілізаційного розвитку, окреслили тенденції переходу від індустріальних структур до мережевих, цифрових та інтелектуалізованих форм організації соціальних процесів. Постмодерністські та постструктуралістські підходи Ж. Бодрієра [1] дозволяють осмислити феномени цифрової влади, контролю, інформаційних дискурсів, симулякрів і віртуальної реальності, які стають дедалі вагомішими в цифровому середовищі. Нарешті, сучасні напрями цифрової філософії та філософії інформації Ю. Харарі [19] розглядають ІКТ не тільки як інструмент, а як середовище конструювання нових форм суб'єктивності, комунікації та соціальної взаємодії, що радикально змінює уявлення про людину, знання та суспільство. Таким чином, концептуалізація проблеми охоплює поєднання історико-філософських концепцій з новітніми аналітичними підходами до осмислення цифрової реальності. Це дає можливість сформулювати цілісне бачення того, як еволюція філософських ідей створила інтелектуальний фундамент для розуміння сучасної цифрової трансформації та чому ІКТ стають ключовим світоглядним, соціальним і культурним чинником розвитку суспільства у XXI столітті.

Еволюція історико-філософських передумов осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства демонструє, що сучасна цифрова реальність має глибоке інтелектуальне коріння та є логічним результатом тривалого розвитку філософських ідей про природу техніки, інформації, суспільного прогресу та людської раціональності. Від класичних концепцій соціальної еволюції, які визначали взаємозв'язок між технологічним розвитком і зміною соціальних структур, до філософії техніки, яка акцентувала на екзистенційних та культурних вимірах технічного буття, кожний етап історії філософії формував нові засади розуміння ролі технологій у житті людини й суспільства. На думку Кай-Фу Лі, поява теорій інформаційного суспільства та Кмережевої організації соціальних процесів стала переломним моментом, що дозволив інтерпретувати інформацію як ключовий ресурс цивілізаційного розвитку, а ІКТ – як інструмент глибинної структурної трансформації, яка призвела до появи наддержав штучного інтелекту [4].

Подальше становлення постмодерністських і постструктуралістських підходів підкреслило значення влади, дискурсів, симуляції та віртуальності в цифрову епоху,

розкриваючи складні механізми формування цифрових реальностей та їх впливу на суспільну свідомість. Сучасна цифрова філософія та філософія інформації запропонували нове бачення ІКТ як середовища, що формує не лише способи комунікації, а й нові моделі ідентичності, мислення та соціальної взаємодії. Це свідчить про те, що вплив цифрових технологій є не просто функціональним чи технічним, а світоглядним, культурним і антропологічним.

Узагальнюючи еволюцію історико-філософських підходів, можна стверджувати, що цифрова трансформація суспільства – це складний багатовимірний процес, який потребує ґрунтовного філософського аналізу, інтеграції класичних і сучасних концепцій та розуміння ІКТ як феномену, що одночасно змінює структуру суспільства, спосіб життя людини, її цінності та форми соціальності. Історико-філософська перспектива дозволяє побачити цифровізацію не як випадковий етап технічного розвитку, а як закономірну ланку в цивілізаційному поступі, що відкриває нові можливості, породжує нові виклики та формує нові контури майбутнього суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що розв'язання проблеми впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства ґрунтується на широкому колі наукових підходів, які сформувалися впродовж останніх десятиліть. У філософсько-теоретичній площині важливими стали праці, що заклали основи філософії інформації та мережевого мислення. Роботи Л. Флоріді, який розглядає інформацію як фундаментальний елемент сучасної реальності, та М. Кастельса, який описує становлення мережевого суспільства і розкриває механізми комунікаційної влади, започаткували системне осмислення ІКТ як чинника глибинних соціальних змін [9; 10]. Ці дослідження створили концептуальні рамки, що дозволяють аналізувати цифровізацію не лише як технічний процес, а як масштабну соціокультурну трансформацію. Важливий внесок у розв'язання проблеми зробила також критична інтерпретація економіки даних та нових форм влади, пов'язаних із цифровими платформами. Праці Ш. Зубофф привернули увагу до феномену капіталізму спостереження та проблеми втрати приватності, підкресливши необхідність суспільного контролю над алгоритмічними системами та прозорості оброблення даних [18]. У документі *Information Management: A Proposal* Тім Бернерс-Лі представляє концепцію системи для ефективного управління інформацією в наукових установах, що пізніше стала основою для створення Всесвітньої павутини (World Wide Web). Пропозиція описує потребу в гіпертекстовій структурі для зручного зберігання, обміну та доступу до документів, а також формулює основні принципи взаємодії користувачів з інформаційними ресурсами. Документ містить аналіз наявних проблем у сфері обміну інформацією та пропонує технологічне рішення для їх усунення шляхом інтеграції комп'ютерних мереж, гіпертексту та стандартів обміну даними. Його значення полягає в закладенні фундаменту для розвитку інтернету та глобальної цифрової комунікації [17].

Цей напрям дав змогу побачити не лише позитивні, а й ризикові аспекти цифрових трансформацій, актуалізувавши питання автономії особистості та демократичної підзвітності в цифрову епоху. У сфері сучасних систематичних досліджень цифрової трансформації сформувалися численні огляди, які узагальнюють емпіричні результати та визначають ключові напрями наукових пошуків. Оглядові праці останніх років дають можливість зрозуміти основні тенденції розвитку цифрових технологій, виділити рушійні сили цифровізації та окреслити бар'єри, що стримують ефективну інтеграцію ІКТ у соціально-економічні процеси. Такі дослідження відіграють важливу роль у структуруванні наукового поля та визначенні проблем, що потребують подальшого глибокого аналізу [16]. Паралельно

розвиваються дослідження, присвячені нормативним, етичним та політичним аспектам цифрових трансформацій. Міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО та ОЕСР, активно формують етичні стандарти використання ІКТ і штучного інтелекту, що забезпечує перехід від теоретичного осмислення до практичних рекомендацій і регуляторних рішень. Такі документи спрямовані на захист прав людини, гарантування прозорості алгоритмів і підвищення цифрової безпеки, що є важливою частиною розв'язання глобальних проблем цифрової доби. Суттєвий розвиток отримали й емпіричні дослідження, присвячені суспільним ризикам, пов'язаним із поширенням дезінформації, впливом цифрового контенту на здоров'я та формуванням нових форм соціальної поведінки. Теоретичні концепції, критичні підходи, емпіричні дані та нормативні документи формують багатовимірну картину цифрових змін і закладають основу для комплексного розв'язання проблеми, що є надзвичайно важливим у контексті глобальної цифровізації та зростання ролі ІКТ у суспільному розвитку [5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз літератури засвідчив, що, незважаючи на значний обсяг наукових досліджень, присвячених впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства, низка концептуальних, методологічних і практичних аспектів залишається не досить опрацьованою. Передусім нерозв'язаною є проблема узгодження теоретичних моделей цифрової трансформації з реальними соціальними процесами, оскільки переважна більшість сучасних концепцій описує глобальні тенденції, але не враховує особливості національних контекстів, зокрема країн, що перебувають у стані війни або поствоєнного відновлення. Недостатньо розкритим залишається питання трансформації ціннісних орієнтацій під впливом цифрового середовища. Хоча окремі праці торкаються теми цифрової етики, проблеми приватності або впливу соціальних мереж на поведінку, комплексного дослідження глибинних світоглядних зрушень, спричинених розширенням цифрових практик, досі не здійснено. Так само нерозв'язаною є проблема того, як саме ІКТ формують нові моделі соціальної взаємодії, і наскільки ці моделі впливають на сталість суспільного розвитку, рівень довіри, формування колективної ідентичності чи появу нових форм соціальної нерівності. Потребує ґрунтовного аналізу й питання впливу цифрових технологій на соціальну безпеку та політичну стабільність [15]. Дослідження, що стосуються дезінформації, кіберзагроз та алгоритмічних маніпуляцій, здебільшого фрагментарні та зосереджені на окремих аспектах, а не на цілісному суспільному механізмі ризиків. Водночас комплексні моделі оцінювання загроз, що поєднують технологічні, соціальні й культурні чинники, практично відсутні, що ускладнює формування ефективної державної політики у сфері цифрової безпеки. Нерозглянутим залишається й методологічний аспект. Часто використовувані методи не забезпечують інтердисциплінарності, яка необхідна для повного розкриття природи цифрових трансформацій. Переважають або технократичні, або суто соціогуманітарні підходи, тоді як інтегративні моделі, здатні виявляти взаємозв'язок між технологічними інноваціями, інституційною динамікою та зміною соціальних практик, залишаються рідкісними. Залишається відкритим і питання про те, яким чином ІКТ впливають на формування стратегій сталого розвитку, зокрема в контексті поствоєнного відновлення суспільства. Наукові публікації лише частково торкаються теми цифрової інфраструктури, цифрової економіки чи електронного врядування, але практично відсутні роботи, що розглядають цифрові трансформації як інструмент гуманітарної стабілізації, зміцнення соціального капіталу та розвитку культури довіри. Отже, нерозв'язані частини проблеми охоплюють теоретичні, ціннісні, соціальні, безпекові та методологічні аспекти, які в комплексі визначають сучасний характер трансформації суспільства під впливом інформаційно-комунікаційних технологій. Саме цим аспектам і присвячується

означена стаття, де автор прагне заповнити наявні прогалини, запропонувати цілісне бачення цифрових змін та окреслити нові напрями для подальших досліджень [6].

Мета статті полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні трансформаційних процесів, спричинених поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, а також у визначенні їх світоглядного, соціального й культурного впливу на розвиток сучасного суспільства.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, що поєднує філософські, соціологічні, культурологічні та інформаційно-аналітичні методи для всебічного осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства. У роботі застосовано принципи системного аналізу, які дають змогу розглядати цифрову трансформацію як багаторівневий процес взаємодії технологічних інновацій, соціальних інститутів і культурних практик. Використано діалектичний метод для дослідження суперечностей, що виникають між традиційними формами соціальної організації та новими цифровими моделями взаємодії [14]. Герменевтичний підхід дозволив інтерпретувати зміни у світоглядних структурах, ціннісних орієнтаціях і соціальних смислах, спричинені поширенням цифрових технологій. Порівняльно-історичний метод застосовано для аналізу еволюції наукових уявлень про вплив технологій на суспільство в історико-філософському контексті. Елементи контент-аналізу використано для дослідження сучасних наукових джерел, що висвітлюють особливості цифрової реальності та її вплив на соціальні трансформації. Поєднання цих методологічних інструментів дає змогу сформулювати цілісне уявлення про природу цифрових змін та їх філософське креативне осмислення [7].

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

1. Еволюція історико-філософських підходів до осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на суспільну трансформацію

Питання еволюції історико-філософських підходів і концептуалізації впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію суспільства передбачає дослідження поступового розвитку наукових і філософських уявлень про роль техніки та інформації в соціальних процесах. На ранніх етапах класична соціальна філософія, представлена працями О. Конта, К. Маркса та М. Вебера, розглядала технічний прогрес як чинник зміни економічних та соціальних структур і формування нових типів раціональності. Ці ідеї заклали основу для осмислення технологій як рушійної сили суспільного розвитку, однак вони не враховували швидкості та масштабів сучасної цифровізації. Наступним етапом стало формування філософії техніки, яку розвивали М. Гайдеггер [2], Л. Мамфорд та Ж. Еллюль. Вони акцентували на екзистенційних, культурних та смислотворчих аспектах техніки, підкреслюючи її вплив на мислення, світогляд і спосіб буття людини. Цей підхід дав змогу перейти від суто соціально-економічного аналізу до більш комплексного розгляду технологій як культурного та філософського феномену [13]. У XX столітті особливе значення набули концепції інформаційного суспільства, представлені Е. Тоффлером, Й. Масудою та М. Кастельсом [9; 10]. Вони вперше виділили інформацію як ключовий ресурс цивілізаційного розвитку та окреслили тенденції переходу від індустріальних структур до мережевих і цифрових моделей організації соціальних процесів. Ці ідеї стали основою для сучасної концептуалізації цифрової трансформації суспільства, дозволяючи розглядати ІКТ не лише як інструмент, а як структурний елемент нових соціальних систем. Сучасний етап розвитку філософського осмислення цифрових технологій представлений постмодерністськими і постструктуралістськими підходами Ж. Бодріяра [1]), та новітньою

цифровою філософією Ю. Харарі [19]. Вони дозволяють аналізувати цифрове середовище як нову парадигму формування соціальної взаємодії, світоглядних і ціннісних орієнтацій, підкреслюючи важливість віртуальних дискурсів, алгоритмічного впливу та інформаційної влади. Ці підходи формують концептуальні засади для сучасного розуміння цифрової трансформації суспільства як комплексного процесу, що включає технічні, соціальні, культурні та антропологічні виміри. Таким чином, еволюція історико-філософських підходів демонструє поступовий перехід від класичного технократного аналізу через культурно-сміслові інтерпретації до сучасної інтегрованої концептуалізації цифрової трансформації суспільства, що об'єднує технічні, соціальні та світоглядні аспекти [14]. Ця еволюція дозволяє побачити закономірності та нові напрями розвитку суспільства під впливом інформаційно-комунікаційних технологій. Еволюція історико-філософських підходів до осмислення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на суспільну трансформацію демонструє поступовий перехід від техніко-утилітарного бачення ІКТ як інструменту до комплексного розуміння їхньої ролі в зміні соціальних, культурних та ціннісних орієнтацій. Ранні підходи акцентували на ефективності та автоматизації процесів, тоді як сучасні дослідження підкреслюють їх вплив на світогляд людини, соціальні структури та глобальні цивілізаційні трансформації. Філософський аналіз показує, що ІКТ не лише змінюють способи комунікації та оброблення інформації, а й формують нові моделі поведінки, цінностей і культурних практик. Суспільство цифрової ери розвивається в напрямку мережевої взаємодії, де знання, творчість і соціальні зв'язки інтегруються в динамічні системи, здатні прискорювати інноваційні процеси та формувати нові типи соціальної ідентичності. Отже, історико-філософське осмислення ІКТ підкреслює їх комплексний цивілізаційний вплив, що включає технологічні, соціальні, культурні та ціннісні аспекти, і відкриває перспективи для подальших досліджень у сфері «досягнення суспільства блага» [2].

2. Світоглядні, ціннісні та поведінкові зміни людини під впливом цифровізації

Сучасна цифровізація, зокрема розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та соціальних цифрових платформ, суттєво впливає на світогляд, цінності та поведінку людини. Дослідження показують, що під впливом цифрових технологій відбувається формування нових соціальних та культурних практик, трансформація особистісної ідентичності й переосмислення ціннісних орієнтирів. Четверта промислова революція формує «цифрове суспільство» та «цифрову людину», змінюючи традиційні уявлення про мораль, соціальні норми та роль особистості в суспільстві. Цифровізація та цифрова освіта суттєво впливають на самосприйняття людини, її ставлення до знань, інформації та компетентностей, перехід від традиційних форм комунікації до цифрових змінює соціальні взаємодії, комунікаційні практики та спосіб самоідентифікації, спричиняючи перехід частини людської ідентичності в цифровий простір.

Такі зміни відбуваються і на рівні фундаментальних цінностей. Цифровізація впливає на свободу, приватність, рівність, гідність, доступ до освіти та соціальну справедливість, підкреслюючи необхідність правових і соціальних механізмів захисту цих цінностей.

Цифрові технології в освіті змінюють морально-етичні та соціально-культурні цінності, впливаючи на молодь і педагогів, формуючи нові форми спілкування та соціалізації. Філософський підхід демонструє, що цифрова трансформація змінює поняття «людина», знання, соціальні структури та культурні норми, створюючи нові виклики для самоусвідомлення та суспільної організації. Загалом, цифровізація формує нові цінності, змінює соціальну поведінку та світогляд людини, стимулюючи перехід частини соціальної ідентичності в цифровий простір, впливаючи на спосіб взаємодії в суспільстві, комунікаційні практики та моральні орієнтири. Ці зміни потребують переосмислення традиційних

підходів до освіти, культури, соціальної взаємодії та прав людини, а також розроблення нових механізмів захисту цінностей у цифровому суспільстві. Вплив цифровізації на людину є багатовимірним й охоплює світоглядні, ціннісні та поведінкові аспекти. Світогляд людини зазнає трансформації через зміну уявлень про реальність, соціальні структури та власну ідентичність, що формуються частково в цифровому середовищі. Ціннісні орієнтири змінюються під впливом нових технологій, що визначають пріоритети суспільства: свобода, доступ до інформації, гнучкість і цифрова компетентність стають ключовими, тоді як традиційні моральні та культурні норми переосмислюються. Поведінкові зміни проявляються у формі нових соціальних практик, способах комунікації та взаємодії, збільшенні ролі віртуальних спільнот та цифрових платформ у щоденному житті. Отже, цифровізація не лише трансформує зовнішнє середовище людини, але й впливає на її внутрішній світ, формуючи новий тип соціальної ідентичності, поведінки та цінностей. Ці зміни потребують уваги у сфері освіти, культури, соціальної політики та правозахисних механізмів, щоб забезпечити гармонійний розвиток особистості в цифрову епоху [8].

3. Теоретичні суперечності та невирішені аспекти філософського аналізу цифрової трансформації суспільства

Цифрова трансформація суспільства охоплює всі сфери життя, включаючи економіку, освіту, культуру, політику та соціальні відносини, що ставить перед філософським аналізом низку складних теоретичних суперечностей та нерозв'язаних проблем. *Однією з ключових суперечностей є дилема між технологічним детермінізмом та соціальною конструкцією технологій*: одні підходи вважають цифрові технології автономною силою змін, інші підкреслюють, що характер і темпи трансформації визначаються соціальними, економічними та культурними факторами, і досі немає консенсусу щодо співвідношення цих впливів [10]. *Другою важливою проблемою є ціннісна нейтральність технологій і етична відповідальність*: питання полягає в тому, чи є цифрові платформи, алгоритми та штучний інтелект нейтральними інструментами або вони несуть певні ціннісні та ідеологічні установки, і як інтегрувати етичні стандарти в технологічні інновації. Також виникає суперечність між індивідуалізацією та колективізацією, адже цифровізація одночасно сприяє персоналізації досвіду користувачів і посиленню масових процесів через алгоритмічне управління суспільством. Прискорення інформаційних потоків і темпів прийняття рішень, з одного боку, підвищує ефективність, а з іншого – може призводити до поверхневого сприйняття, зниження критичного мислення та ослаблення соціальної взаємодії. *Ще однією проблемою є взаємодія глобалізації та локальних культурних цінностей*, адже цифрові платформи формують універсальні стандарти поведінки та комунікації, що може призводити до втрати культурної самобутності окремих спільнот. Серед невирішених аспектів філософського аналізу цифрової трансформації суспільства слід виділити питання визначення самої природи цифрового суспільства: чи є воно новим типом цивілізації, чи лише еволюційним етапом модерну, і як змінюється сама природа людини під впливом цифрових технологій. Відсутні єдині філософські критерії оцінювання морально-етичних меж застосування штучного інтелекту та алгоритмів, а також комплексного розуміння впливу цифровізації на світоглядні та ціннісні орієнтації людини. Недостатньо вивчені проблеми соціальної справедливості та цифрового розриву, які пов'язані з нерівністю в доступі до цифрових ресурсів і знань, і динаміки влади та контролю, що змінюються під впливом цифрових технологій. Розв'язання цих проблем потребує інтеграції філософії, соціології, етики, технологічних наук і культурології, формування нового міждисциплінарного підходу до розуміння цифрової ери, який би дозволяв одночасно враховувати технічний

прогрес, соціальні наслідки, культурні цінності та етичні стандарти, забезпечуючи гармонійний розвиток суспільства в цифровому середовищі [11].

Теоретичний аналіз цифрової трансформації суспільства виявляє низку суперечностей і невирішених аспектів, що потребують комплексного осмислення. *Однією з ключових суперечностей є конфлікт між людською суб'єктивністю та алгоритмічним управлінням.* Цифрові технології, особливо штучний інтелект, здатні автоматизувати процеси прийняття рішень, що раніше ґрунтувалися на досвіді, моральних цінностях та інтуїції людини, що породжує питання про збереження автономії та відповідальності індивіда. Розв'язання цієї суперечності можливе через розвиток гуманістичної цифрової філософії, яка інтегрує етичні принципи людини в алгоритми та забезпечує баланс між ефективністю машин і правом людини на автономний вибір. *Другою важливою суперечністю є протиріччя між глобалізацією та локальними культурними контекстами.* Цифрові платформи стандартизують практики, норми та інформаційні потоки, що потенційно зменшує культурне різноманіття. Подолання цього протиріччя передбачає створення адаптивних платформ, які враховують локальні культурні особливості, а також упровадження ціннісної цифрової освіти, яка формує критичне мислення щодо глобальних цифрових тенденцій. *Третім аспектом є конфлікт між інформаційною відкритістю та безпекою даних.* Суспільство прагне вільного обміну інформацією, однак цифрові технології створюють ризики витоку даних, маніпуляцій та кіберзагроз. Відповідь на цей виклик потребує інтеграції етичних та правових норм цифрової безпеки, а також розвитку технологій доступного шифрування та прозорих алгоритмів. *Четвертою суперечністю є прискорення технологічних змін і недостатня адаптація соціальних структур.* Швидка цифровізація випереджає розвиток законодавства, освіти та соціальних інститутів, що створює ризики соціальної нестабільності. Подолання цього протиріччя включає формування гнучких соціальних і правових моделей, які передбачають прогнозування технологічного розвитку та моделювання сценаріїв цифрового впливу. *П'ятим аспектом є протиріччя між об'єктивністю даних та ціннісною інтерпретацією.* Цифрові дані подаються як об'єктивні, проте їх аналіз і використання завжди несуть суб'єктивний характер, що породжує дискусії щодо достовірності та можливих маніпуляцій. Подолання цієї суперечності потребує розвитку критичної цифрової компетентності та філософії даних, яка поєднує аналітичні, етичні та соціологічні підходи [13].

Серед невирішених аспектів цифрової трансформації суспільства виокремлюються питання меж цифрової автономії людини, визначення ціннісних орієнтирів цифрового суспільства, соціальної нерівності та цифрового розриву, довгострокових культурних змін і трансформації традиційних форм комунікації, освіти та творчості, а також філософія взаємодії людини та машини, зокрема ступінь, до якого автоматизація і штучний інтелект стають співтворцями соціальних процесів. Для вирішення зазначених суперечностей та проблем пропонується міждисциплінарний підхід, який поєднує філософію, соціологію, кібернетику, етику та економіку, розвиток філософії цифрового гуманізму, прогнозування та сценарне моделювання цифрових трансформацій, впровадження етичних стандартів і регуляцій, а також розвиток цифрової освіти і критичної компетентності, що дозволяє громадянам усвідомлено оцінювати інформаційні потоки, технологічні інновації та їх вплив на суспільство. Такий підхід забезпечує комплексне розв'язання теоретичних суперечностей і створює умови для усвідомленої, безпечної та етичної цифрової трансформації суспільства [12].

Еволюція історико-філософських підходів до аналізу впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) демонструє поступовий перехід від традиційних раціоналістичних уявлень про техніку як інструментальну силу до сучасного системного, культурно-антропологічного та цивілізаційного розуміння цифрової реальності. ІКТ постають

не лише як результат науково-технічного прогресу, а як фундаментальний фактор зміни соціальної структури, економічних моделей, політичної взаємодії та ціннісних орієнтацій людини. Історичні етапи розвитку філософського осмислення ІКТ – від кібернетики та теорії інформації до постнекласичних концепцій цифрової культури, мережевого суспільства (М. Кастельс), онтології інформації (Л. Флоріді) та штучного інтелекту – показали, що технології змінюють не лише зовнішні умови життя, а й сам спосіб людського буття. Натепер цифрова трансформація стала ключовим чинником формування нової соціальної реальності, в якій змінюються межі приватності, комунікації, праці, освіти, політики та культурних практик.

ІКТ прискорюють глобалізаційні процеси, створюють нові форми соціальності (віртуальні спільноти, цифрові екосистеми), трансформують форми влади та управління, сприяють появі нових форм економіки – мережевої, цифрової, smart-економіки. Разом із тим вони породжують і нові ризики: інформаційну нерівність, загрози кібербезпеці, виклики для автономії особистості, маніпулятивність інтернет-комунікацій. Філософський аналіз демонструє: цифрова трансформація – не просто технічна еволюція, а глибокий цивілізаційний процес, в якому переосмислюються цінності, норми і соціальні структури. Від того, як суспільство осмислить й інтегрує потенціал ІКТ, залежить модель майбутнього: чи стане воно простором посилення людських можливостей, розвитку демократії й інновацій, чи, навпаки, джерелом нових форм нерівності й контролю.

Отже, еволюція історико-філософських передумов дозволяє зрозуміти, що цифрова трансформація – це багатовимірний процес, який вимагає комплексного, етичного й критичного підходу. Саме філософія допомагає визначити смисли, цінності та межі технологічного розвитку, забезпечуючи гармонійне співіснування людини, технологій та суспільства в новій інформаційній цивілізації.

Висновки. Упродовж історії людство по-різному оцінювало технологічні новації: від релігійно-метафізичних уявлень про всесвіт і роль людини в ньому, через просвітницькі концепції раціонального знання та індустріального прогресу, до сучасних підходів, що акцентують увагу на інформаційному середовищі, цифровій взаємодії та глобалізації. Перші етапи філософського осмислення технологій характеризувалися переважно механістичним та утилітарним підходом: технологія сприймалася як інструмент для забезпечення матеріального прогресу та розширення людських можливостей. Мислителі епохи Просвітництва, зокрема Кант і Руссо, звертали увагу на роль знання та науки у формуванні суспільства, але технології ще не набували самостійного філософського статусу.

З появою промислової революції і масового впровадження технічних інновацій зростає інтерес до соціальних наслідків технологічного розвитку: К. Маркс і Ф. Енгельс аналізували технологічні зміни в контексті виробничих відносин, а Г. Спенсер та інші соціальні філософи наголошували на еволюційній динаміці суспільства під впливом нових технічних засобів. Справжній прорив у філософському осмисленні впливу технологій на суспільство відбувся з поширенням інформаційних технологій у другій половині ХХ століття. Від класичних індустріальних концепцій людство поступово переходить до інформаційного суспільства, де основним ресурсом стає знання та доступ до інформації.

Поява кібернетики, теорії систем, концепцій штучного інтелекту та глобальних мереж породила нові філософські запитання щодо природи комунікації, свідомості, колективного інтелекту та зміни соціальних структур. Теоретики цифрової епохи, як-от М. Кастельс, Н. Луман і Л. Стросс, розглядали суспільство як мережеву систему взаємодій, де інформаційні потоки визначають політичні, економічні та культурні процеси. Важливим аспектом сучасних досліджень є інтеграція ціннісних та етичних підходів у контекст

цифровізації. Цифрова трансформація впливає не лише на організаційні та економічні структури, а й на світоглядні та поведінкові моделі людини. Питання приватності, автономії, цифрової ідентичності та взаємодії з алгоритмами стають предметом філософського аналізу, що демонструє необхідність поєднання технічних, соціальних та гуманітарних підходів у вивченні ІКТ.

Таким чином, еволюція історико-філософських підходів показує поступовий перехід від утилітарного та механістичного розуміння технологій до комплексного осмислення їх впливу на суспільство, культуру та людину. Сучасна філософія інформаційного суспільства намагається поєднати аналіз технологічних процесів із критичним осмисленням цінностей, етики та соціальної відповідальності, що є надзвичайно актуальним у контексті глобальної цифрової трансформації.

Список використаної літератури

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / пер. з франц. В. Ховхун. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
2. Гайдеггер М. Питання про техніку. *Гайдеггер М. Буття і час*. Київ : Основи, 2003. С. 239–273.
3. Гелбрейт Дж.К. Суспільство блага. Пора гуманності / пер. з англ. за ред. Ю. Харкового. Київ : ВД Скарби, 2003. 58 с.
4. Кай-Фу Лі. Наддержави штучного інтелекту. Китай, Кремнієва долина і новий світовий лад / пер. з англ. Вячеслав Пунько. Київ : Форс Україна, 2020. 303 с.
5. Крупа А., Мар'єнко В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на цифрову трансформацію суспільства: соціально-філософський аналіз. *Educational discourse : collection of scientific papers* / Chief Editor О. Р. Kyvliuk, D. B. Svyrydenko. Kyiv : LLC “Scientific Information Agency “Science-technologies-information”, 2025. Volume 52(1-2). 118 p. P. 53–60. URL: https://www.journal-discourse.com/files/pdf/OD-52_1-2-2025.pdf
6. Крупа А.Г. Штучний інтелект (ШІ) як чинник формування постантропного суспільства: соціально-філософські виміри. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 55. С.112–118. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/55_2025/18.pdf
7. Флорида Р. Homo creatives. Як новий клас завойовує світ / пер. з англ. Максим Яковлев. Київ : Наш формат, 2018. 432 с.
8. Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford University Press. 320 s.
9. Castells, M. (1997). *The power of identity*. Blackwell Publishers. 461s.
10. Castells, M. (1998). *End of millennium*. Blackwell Publishers. 418 s.
11. Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: A brief history of humankind*. Jonathan Cape. 464 s.
12. Floridi, L. (2011). *The philosophy of information*. Oxford University Press. 495 s.
13. Macrae, N. (1992). *John von Neumann: The scientific genius who pioneered the modern computer, game theory, nuclear deterrence and much more*. Wiley. 380 s.
14. Negroponte, N. (1995). *Being digital*. Knopf. 256 s.
15. Tapscott, D. (1995). *The digital economy: Promise and peril in the age of networked intelligence*. McGraw-Hill. 448 s.
16. Tapscott, D. (2014). *The digital economy anniversary edition: Rethinking promise and peril in the age of networked intelligence*. McGraw-Hill. 432 s.
17. Tim Berners-Lee (1989). *Information Management: A Proposal*. Information Management : A Proposal. USA. P. 15.
18. Shoshana Z. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism*. USA: PublicAffairs. 704 s.
19. Yuval N. H. (2014). *Sapiens: A Brief History of Humankind*. United Kingdom, Jonathan Cape, 2014. 464 s.

EVOLUTION OF HISTORICAL-PHILOSOPHICAL PREREQUISITES OF THE INFLUENCE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ON THE TRANSFORMATION OF SOCIETY

Andriy Krupa

Zaporizhzhia National University,

Department of Philosophy, Public Administration and Social Work,

Zhukovsky St., 66, 69600, Zaporizhzhia, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2746-6786>

The article examines the evolution of historical and philosophical approaches to understanding the impact of information and communication technologies (ICT) on the transformation of society. The purpose of the article is to provide a theoretical and methodological justification for the transformation processes caused by the spread of information and communication technologies, as well as to determine their ideological, social and cultural impact on the development of modern society. The research methodology is based on an interdisciplinary approach that combines philosophical, sociological, cultural and information-analytical methods for a comprehensive understanding of the impact of information and communication technologies on the transformation of society. The work uses methods of system analysis, structural-functional, institutional analysis, which allow us to consider digital transformation as a multi-level process of interaction between technological innovations, social institutions and cultural practices. There is a lack of holistic research that would combine philosophical, sociological and technological analysis and would allow us to build universal, but at the same time adaptive models of the impact of ICT on social changes. The development of theoretical concepts that explore the interaction of man, society and digital technologies is analyzed, starting from classical philosophical approaches to modern research in the field of digitalization and the information society. The article highlights the contradictions, problems and unresolved aspects in the philosophical analysis of the digital transformation of society, and also outlines the prospects for further research in this area.

The historical and philosophical analysis of the impact of ICT on society confirms that digital transformation is not only a technical or economic phenomenon, but also a deep civilizational process that requires a systemic and interdisciplinary approach. The analysis of historical and philosophical approaches to studying the impact of information and communication technologies (ICT) on the transformation of society indicates that the development of digital technologies has always been closely related to the philosophical understanding of social and technological progress.

Key words: information and communication technologies, digital transformation, information society, post-industrialism, economic centrism, digital society, network communities, digitalization of society, informatization, digital information space, digital person, values, artificial intelligence.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025